

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteossa kuvataan kattavasti koulutuksen ja tutkimuksen nykytila aina varhaiskasvatuksesta korkeakouluopintoihin ja vapaaseen sivistystyöhön ja siinä on huomioitu keskeisimmät toimintaympäristön muutostekijät, jotka koulutusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttavat. Etelä-Savon maakuntaliitto pitää erityisen kannatettavana, että koulutuksellinen tasa-arvo ja koulutuksen saavutettavuus ovat vahvasti selonteon lähtökohtina. Kuten selonteossa todetaan (s. 10) sivistyspalveluiden tulevaisuuden näkökulmasta olennaista on, että löydetään sellaiset rakenteet, jotka mahdollistavat korkeatasoisen koulutuksen saatavuuden kaikissa Suomen osissa. Vision mukainen Suomen edelläkävijyys uuden tiedon ja osaamisen tuottamisessa edellyttää myös, että koulutus- ja tutkintojärjestelmää kehitetään yksilön näkökulmasta saumattomasti toimivaksi kokonaisuudeksi, jossa raja-aidat ovat matalia ja henkilökohtaiset oppimisen polut ja valinnat mahdollisia.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Selonteossa esitetty koulutuksen ja tutkimuksen visio on kunnianhimoinen ja kannatettava. Visiossa koulutus- ja tutkimus muodostavat pohjan yhteiskunnan sivistysperustalle, suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän uudistumiselle sekä Suomen edelläkävijyydelle uuden tiedon ja osaamisen tuottamisessa, käyttöönotossa ja soveltamisessa. Etelä-Savon maakuntaliitto pitää erityisen kannatettavana, että alueellisen tasa-arvon toteutuminen koulutuksessa ja oppimisessa on nostettu vision tavoitteeksi. Visiossa opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät riipu asuinpaikasta ja laadukkaan koulutuksen järjestäminen ja hyvät oppimistulokset varmistetaan koko maassa. Visioon ja selonteossa nostettuihin tavoitteisiin nähden tulee varmistaa että myös toimenpiteet koulutuksen alueellisen tasa-arvon toteutumiseen ovat riittävät ja huolehdittava siitä, että erilaisilla alueilla on yhtäläiset mahdollisuudet saada niin laadukasta varhaiskasvatusta ja perusopetusta kuin monipuolista toisen ja –korkea-asteen koulutusta. Näin varmistetaan työ- ja elinkeinoelämän osaavan työvoiman saatavuus eri puolilla Suomea ja tuetaan eri alueiden veto- ja pitovoimaa sekä tasapainoista väestökehitystä.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Etelä-Savon maakuntaliitto näkee kannatettavana, että selonteon tavoitteeksi on asetettu sivistyksellisten oikeuksien ja lapsen oikeuksien yhdenvertainen toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu koko maassa. On tärkeää, että selonteossa esitetyt lainsäädännön ja rahoituksen uudistukset turvaavat riittävät voimavarat erityyppisille alueille ja, että niissä huomioidaan kuntien eriytyvät olosuhteet yhdenvertaisten ja saavutettavien palvelujen turvaamiseksi kaikkialla Suomessa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen osalta selonteossa esitetään merkittäviä toimintatapojen ja rakenteiden uudistuksia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi, työelämän muutoksiin vastaamiseksi ja koulutuksen vaikuttavuuden ja saavutettavuuden esittämiseksi. Tavoitteita voi sinällään pitää kannatettavina. Nykyistä laajempien koulutuksen järjestäjäkokonaisuuksien muodostamisessa on tärkeää, että mahdollistetaan toimijoille, kunnille ja alueen oppilaitoksille, itselleen suunnittelu siitä, miten uudistukset ja yhteistyö toteutetaan. Lähtökohtana uudistuksissa tulee huomioida erityisesti alueiden osaamistarpeet ja kehittämistavoitteet.

Koko selonteossa, ja erityisesti toisen asteen kohdalla, keskitytään vahvasti nuorten osaamisen kehittämiseen. Aikuisväestön osalta tarve osaamisen jatkuvaan päivittämiseen ja sen tukemiseen jää lähes huomioimatta. Erityisesti Itä-Suomen alueella toisen asteen ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista lähes 70 % tulee kuitenkin jatkuvan haun kautta ja heidän osaamisen jatkuva kehittäminen on avainasemassa alueen työvoimatarpeiden tyydyttämisessä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Koulutuspoliittisen selonteon keskeisenä tavoitteena on suomalaisten koulutus- ja osaamistason nostaminen maailman kärkeen. Tavoitteena on, että vähintään puolet nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon vuonna 2030. Tätä tavoitellaan sujuvoittamalla siirtymiä toiselta asteelta korkea-asteelle, lisäämällä korkeakoulutuksen aloituspaikkoja, digitalisaation mahdollisuuksia hyödyntämällä, opetussisältöjen saavutettavuutta parantamalla sekä uudentyyppisillä toimintatavoilla ja verkostomaisella yhteistyöllä. Selonteossa painotetaan myös kansainvälisten osaajien saamista Suomeen.

Etelä-Savon maakuntaliitto kannattaa selonteossa esitettyjä toimenpiteitä korkeakoulutuksen kehittämiseksi, mutta esittää, että korkeakoulutuksen alueellista saavutettavuutta edistävät toimenpiteet kirjataan selontekoon vahvemmin. Koulutus- ja osaamistason alueelliset erot, erityisesti korkeakoulutettujen kohdalla, ovat eri puolin Suomea suuria ja on tärkeää, että korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja korkeakoulutukseen osallistumista edistetään erityisesti niillä alueilla, joilla väestön koulutustaso on jo lähtökohtaisesti muuta maata matalampi ja joilla korkeakoulutoimintoja sijaitsee muuta maata vähemmän ja esimerkiksi yliopisto puuttuu.

Korkeakoulutuksen alueellinen saavutettavuus on yhtenä näkökulmana lausuntoajankohtana vielä kesken olevassa Opetus- ja kulttuuriministeriön hallitusohjelman mukaisesti käynnistämässä korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmassa, ja selonteossa viitataan (sivu 32), että toimenpiteet tulevan tältä osin olemaan samat kuin ko.saavutettavuussuunnitelmassa. Tietämättä

näitä toimenpiteitä, on mahdotonta ottaa kantaa siihen, ovatko toimenpiteet korkeakoulutuksen alueellisen saavutettavuuden näkökulmasta riittävät.

Etelä-Savon maakuntaliitto kannattaa myös selonteossa esitettyä korkeakoululainsäädännön ja -rakenteiden uudistamista. Toteutettavien uudistusten tulee kuitenkin tukea alueellisista tarpeista ja vahvuuksista lähteviä toimintatapoja- ja rakenteita, edistää korkeakoulutuksen alueellista saavutettavuutta koko Suomessa sekä tukea koulutus- ja osaamistason nostoa etenkin alhaisimman koulutustason maakunnissa.

Myös selonteossa esitetty korkeakoulutuksen koulutusvastuusäätelyn (”mitä tutkintoja ja millä tutkintotasoilla kussakin korkeakoulussa voidaan suorittaa ja mitä tutkintoon johtavaa koulutusta niitä veloitetaan järjestämään” s.34) kokonaistarkastelu ja kehittäminen siten, että se tukisi entistä paremmin alueiden osaamis- ja työvoimatarpeita on kannatettavaa. Koulutusvastuiden säätelyn kehittämisen tulee tukea osaamistason nostoa hallitusohjelman tavoitteiden suuntaan ja parantaa korkeakoulutuksen saavutettavuutta.

Yliopistokeskuksia ja niiden merkitystä esimerkiksi väestön koulutustason edistämisessä ei juurikaan mainita selonteossa ja Etelä-Savon maakuntaliitto esittää, että ne tuotaisiin vahvemmin esiin osana suomalaista korkeakoulujärjestelmää. Yliopistokeskuksilla on tärkeä asema ja tehtävä alueidensa väestön osaamis- ja koulutustason sekä TKI-toiminnan kehittäjänä ja koulutuksellisen tasa-arvon rakentajana. Yliopistokeskukset tuovat sijaintialueilleen korkealaatuista tutkimusta, koulutusta ja osaamista ja niiden rooli ja potentiaali elinvoimaisuuden edistäjinä tulisi selonteossa tunnistaa paremmin.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

TKI-kehittämismenojen nostaminen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta edellyttää, että yrityksillä on koko maassa edellytykset tehdä TKI-yhteistyötä koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa. Tällä hetkellä TKI- kehittäminen ovat kuitenkin voimakkaasti alueellisesti eriytyneet. Osana selonteon toimenpiteitä tulisi edistää myös yritysten/yksityisen sektorin yhtäläisiä edellytyksiä investoida osaamiseen ja TKI-toimintaan sijaintialueesta riippumatta. Osana TKI-tiekartan toimeenpanoa tulee myös huomioida maakunnalliset Älykkään erikoistumisen strategiat, joiden merkitys alueellisten TKI-toimenpiteiden toteuttamisessa on tulossa yhä keskeisimmäksi.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Selontekoon tulisi kirjata näkyvämmiin vapaan sivistystyön merkitys työssä olevien täydennyskouluttajana ja jatkuvan oppimisen mahdollistajana. Nyt selonteossa painottuu maahanmuuttajien ja osatyökykyisten yms. osuus ja heille tarjottava koulutus mm. maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutus. Esimerkiksi kesäyliopistoissa, jotka eivät ole sidottuja tutkintoihin tai tutkinnon osiin samalla tavalla kuin toisen asteen ammatillinen koulutus tai ammattikorkeakoulutus, pystytään räätälöimään helposti alueen työelämän tarpeisiin koulutussisältöjä.

Selonteossa esitetty vapaan sivistystyön oppilaitosten taloudellisen vakauden turvaaminen on kannatettavaa. Lisäksi olisi kuitenkin tärkeää korjata erityisesti kesäyliopistojen valtionosuuden rahoitusvajausta. Tällä edistettäisiin sivistyksellisen ja koulutuksellisen tasa-arvon (mm. avoimen yliopisto-opetuksen näkökulmasta) toteutumista myös kasvukeskusten ulkopuolella, pienissä maaseutuvaltaisissa maakunnissa, joissa työssäkäyviä koulutettavia on huomattavasti vähemmän. Lisäksi kesäyliopistojen lähiopetustunteihin perustuva rahoitusperuste olisi muutettava, sillä viimeistään korona-aina on osoittanut sen olevan vanhanaikainen ja palvelevan heikosti jatkuvan oppimisen järjestämisen näkökulmasta.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

ei lausuttavaa

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

On hyvä, että opetus- ja ohjaushenkilöstön saatavuus on huomioitu selonteossa oman kokonaisuutenaan, sillä pätevä ja riittävä opetushenkilöstö on avainasemassa osaamis- ja sivistysperustan rakentamisessa. Koulutuksen oikean ja ennakoivan mitoituksen lisäksi tulisi toimenpiteissä varmistaa opetushenkilöstön saatavuus erityisesti muuttotappioalueilla.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

On hyvä, että myös taide- ja kulttuurikasvatus huomioidaan selonteossa osana koulutuksen kehittämistä ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumista esimerkiksi perusopetuksen osana.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

On tärkeää, että opintotukijärjestelmää kehitetään yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi. Jatkuvan oppimisen edistämiseksi tulisi tarkasteluun ottaa myös laajasti eri elämänvaiheisiin liittyvän opiskelun rahoittamismahdollisuudet yksittäisen oppijan näkökulmasta ja kartoittaa, miten ne tukevat tai estävät koulutukseen osallistumista.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

ei lausuttavaa

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

ei lausuttavaa

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Muuhun selontekoon nähden luku on pitkästi kirjoitettu ja kaipaa tiivistämistä. Keskeiset muutostekijät (väestönmuutos, eriarvoisuuden kasvu, työn, talouden ja elinkeinoelämän murros, teknologian kehitys, ympäristön tila ja ilmastonmuutos, demokratia ja ihmisoikeudet sekä kansainvälisyys ja globaalit ongelmat) on valittu oikein ja käsitelty kattavasti. Koronaviruspandemian vaikutuksia koulutukseen ja tutkimukseen olisi ehkä syytä käsitellä laajemmin. Väestökehityksen osalta olisi lisäksi toivottavaa, että koulutuksen ja osaamisen merkitys alueellisena veto- pito- ja elinvoimatekijänä nostettaisiin paremmin esiin. Alueella sijaitsevat koulutusmahdollisuudet aina

varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle ovat tärkeitä paitsi yksilöiden myös alueiden kehittymisen näkökulmasta. Erityisesti maakunnat, joista puuttuu merkittävä korkeakoulutustoiminta, kärsivät suurimpia muuttotappioita nuorten ja aikuisten ikäryhmissä ja tästä heijastuvasta negatiivisesta väestönlisäyksestä sekä kasvavista haasteista osaavan työvoiman saatavuudessa. Turvaamalla koulutuksen yhdenvertainen alueellinen saavutettavuus maan eri osissa edistetään koulutuksen alueellisen tasa-arvon lisäksi myös Suomen tasapainoisempaa väestökehitystä. Näin ymmärrettynä väestökehitys ei siis ole vain koulutukseen ja tutkimukseen vaikuttava muutostekijä vaan tekijä, johon voimme koulutuksen ja tutkimuksen kautta vaikuttaa.

Salo Aino

Etelä-Savon maakuntaliitto - Kehittämisyksikkö